

אוניברסיטת בר-אילן

**הקשר בין סגנון התקשרות ותחושת המסוגלות העצמית של המורה לתפיסת תפקידו
כמפתח זהות ורפלקטיביות בקרב תלמידיו**

גלית סלומון

**עבודה זו מוגשת כחלק מהדרישות לשם קבלת תואר מוסמך
בבית-הספר לחינוך של אוניברסיטת בר-אילן**

תשע"ח

רמת גן

תקציר

רבים רואים את תפקידו החינוכי של המורה כשותף בעיצוב אישיותו של תלמיד, וזאת לצד תפקידו בהקנין החומר הלימודי. מעבר לקביעת מטרות חינוכיות כגון עידוד להישגים לימודים, יש בכוחו לשיער לתלמידיו בחיבטים שונים – רגשיים, חברתיים, ערכיים וזהותיים (שchter וריצ'י, 2004; Schachter & Rich, 2011). על אף שניתנת חישבות לתפקידו המרכזי של בית הספר כגורם העשויל לעוזד ולקדם תחביבים זהות בקרוב מותבגרים, עיון בספרות המחקרית על המאפיינים האישוטיים של אלו האמונים לתפקיד זה, כמעט ואינו נמצא.

עובדת זו הtmpקדה במאפיינים האישוטיים של המורה: חוויה והימנעות בהתקשרות ותחושת المسؤولות העצמיות. המאפיינים הללו שימשו כמקור חשוב לחבנת הבדלים אינדיוידואליים הבאו לידי ביטוי בהעדפת מטרות חינוכיות שונות על פני אחרות בעבודתו החינוכית של המורה. במסגרת תיאורטית נעה שימוש בתיאוריות ההתקשרות (Attachment theory; Bolwby, 1973) ובתיאוריות פיתוח הזהות (Erikson, 1968; Grotevant, 1987; Marcia, 1980 Self). כמו כן, נעה שימוש בתיאוריות החכונה העצמית (Determination theory; Deci, Vallerand, Pelletier, & Ryan, 1991 העוסקים במסוגיות עצמית בכלל (Bandura & Locke, 2003) ובקרב מורים בפרט (פרידמן וקס, Flum & Kaplan, 2006; 2000).

מטרת המחקר הנובי הינה לנתן מענה לשאלות מחקר עיקריות (א) מורה בעל סגנון התקשרות בטוח יראה בעידוד לפיתוח זהות ורפלקטיביות בקרב תלמידיו יותר חלק מתפקידו יחסית למורה בעל סגנון התקשרות הלא בטוח (ב) מורה בעל תחושתمسؤولות נבואה יותר יראה בעידוד לפיתוח זהות ורפלקטיביות בקרב תלמידיו חלק מרכזי יותר בתפקידו מאשר מורה בעל תחושת المسؤولות נמוכה יותר (ג) מורה בעל סגנון התקשרות בטוח יראה עצמו יותר כבעל תחושת المسؤولות עצמית נבואה לעוזד תחביבי זהות ורפלקטיביות מאשר מורה בעל סגנון לא בטוח. באופן כללי, כוונת המחקר הייתה לבדוק חלקיטים מודל שמדיר את הקשרים בין סגנון התקשרות, תחושת المسؤولות העצמית של המורה לפיתוח זהות ורפלקטיביות ותפיסת תפקידו לפי ראות עיניו.

מטרת מחקר נוספת הייתה לבחון את ההנחה שקיים הבדנה בין מטרות חינוכיות שונות הננקוטות על ידי המורה בעבודתו החינוכית בכתה. המחקר התמקד באיפיון האישוטי של המורה: סגנון ההתקשרות (חרדה והימנעות) ותחושת المسؤولות העצמית של המורה באופן שעשוילקדם או לעכב את המורה בעיסוק

מטרות של פיתוח זהות ורפלקטיביות בקרבת תלמידיו על פני עסקוק במטרות אקדמאית או החוף- לעסק במטרות אקדמיות על פני עסקוק במטרות בפיתוח זהות ורפלקטיביות. בנוסף, נבדקו הקשרים בין המאפיינים האישיותיים של המורה: סגנון התקשורת ותחושת המסוננות העצמית שלו לבין תפיסתו את תפקידו (כמقدم מטרות אקדמיות ומטרות זהות ורפלקטיביות בקרבת תלמידיו).

במחקר השתתפו 157 מורים מהחינוך הממלכתי (37 גברים ו110 נשים) אשר מילאו שאלוני דיווח עצמי, שבדקו כל אחד ממשתני המחקר. לצורך בדיקת המשتنים תפיסת תפקיד ותחושת המסוננות העצמית של המורה, נבנה שאלון אינטראנטי שהתבסס על גירסת פילוט של שכטר (לא פורסם).

לצורך בדיקת חלקים מהמודול שהוצע במחקר, כי תפיסת תפקיד המורה מותאמת בין סגנון התקשורת המורה ותחושת המסוננות העצמית של המורה, נבדקו הקשרים בין מדי סגנון התקשורת לבין מדי תפיסת תפקיד, בהמשך נבדקו הקשרים בין מדי תחושת מסוננות תפקיד לבין מדי תפיסת תפקיד ולבסוף נבדקו הקשרים בין מדי סגנון התקשורת ומדי תחושת מסוננות תפקיד.

מצאי המחקר הצבעו שבהתאם לחולקה שחווצה, נמצא כי אכן מטרות לפיתוח זהות ורפלקטיביות מובחנות מטרות לפיתוח יכולות אקדמאית. בהתאם להשערות, נמצא שככל שרמת טגנון התקשורת מסוג הימנעות גבוהה יותר, כך רמת העידוד לפיתוח זהות ורפלקטיביות נמוכה יותר וכן הנטייה למטרות זהות ורפלקטיביות פחותה יותר. כמו כן, נמצא כי מורה בעל תחושת מסוננות גבוהה לפיתוח זהות ורפלקטיביות בקרבת תלמידיו רואה בעיודה לפיתוח זהות ורפלקטיביות חלק מרכזיו יותר מאשר מורה בעל תחושת מסוננות נמוכה. לבסוף, נמצא כי בהתאם להשערה, ככל שרמת טגנון התקשורת מסוג הימנעות גבוהה יותר כך רמת העידוד לפיתוח זהות ורפלקטיביות בקרבת תלמידיו הייתה נמוכה יותר. יחד עם זאת, לא בהתאם להשערה, לא נמצאו מתאימים מובהקים בין מדי חרדה לבין מדי תחושת מסוננות תפקיד. עוד נמצא, כי התרומה של טגנון התקשורת וכן מדי של תחושת מסוננות לפיתוח זהות ורפלקטיביות לניבוי איננה תלויות שונות וותק בתפקיד.

מתוך הכל הממצאים, ניתן להסיק שהמאפיינים האישיותיים של המורה, כפי שבאו לידי ביטוי במשתנים שנבדקו במחקר הנוכחי, נמצאו משמעותיים יותר לגבי טגנון התקשורת הימנעות ולא לסגנון התקשורת חרד. סביר להניח שהסיבה לכך היא המאפיינים הייחודיים הנוגעים לכל אחד מסוגנונות התקשורת הבאים לידי ביטוי בעוריה לזרת. נראה כי התקשורת חרדה נמצאת קשורה יותר בהתusalem במצוكة אישית ופחות במערכות אפקטיבית למען الآخر, ולכן, לא נמצאת קשורה בפיתוח זהות. לעומת זאת, התקשורת נמעת נמצאה קשורה יותר באופן שלילי במטרות לפיתוח זהות ורפלקטיבית. נראה כי הنمיע

המאופיין בהימנעות מצרכי האחר ונוטה יותר להתרחק מקשרים ביןאישיים על כן, הוא בהתאם מסוגל פתוח לבוחר מטרות זהותיות הטומנות בתוכן התעסוקות בתכנים ביןאישיים.

המחקר מדגיש את החשיבות שניתנת לאפיון האישיות של המורה בבוואו לעסוק במטרות חינוכיות שונות. על כן, יש חשיבות להעמק ולבחון יותר את מקומו של טגנון תקשורת ותוחשת المسؤولות העצמית של המורה. יש לנקח בחשבון כי מלבד אישיותו של המורה, המתלווה לעובודתו החינוכית, יש לבחון כיצד קשרים נוספים כגון אווירת הכתה, תוכניות הלימוד, דרישות וציפיות המערכת מהמורה.